

gende, som det hyppigt vil være tilfældet med et stort forfatterkollegium, men generelt er niveauet godt. Kan denne standard fastholdes, vil redaktionen – og med den læseren – have grund til at være tilfreds; men der er, som nævnt, lang vej igen, og man savner stadig forfattere til adskillige domicilbeskrivelser, hvorfor redaktøren i indledningen til bind II da også opfordrer interesserede til at melde sig. Denne opfordring være hermed videregivet i håb om, at det store arbejde kan blive afsluttet inden udgangen af dette årti. Det skal tilføjes, at et tredje bind er på trapperne, idet beskrivelsen af Bornholms militære domiciler udsendes i begyndelsen af 1985.

P.C. Willemoes Jørgensen

Jørgen Paulsen: *Augustenborg. Slottet – Flækken – Fyrstehuset*. (G.E.C. Gads Forlag, 1981). Ill. 221 s.

Fhv. direktør for museet på Frederiksborg, Jørgen Paulsen har haft den utaknemlige opgave, det kan være, at overtage en anden forfatters ufærdige plan og sporadiske forarbejder til en bog, i dette tilfælde om Augustenborg på Als. Jørgen Paulsen havde året før sammen med H.P. Clausen udgivet det store værk *Augustenborgerne* (Historisk Samfund for Als og Sundeved 1980) og har haft glimrende forudsætninger for hurtigt at løse den foreliggende opgave. Det er blevet en letlæst og fornemt illustreret bog. Afsnittene om slottet og om fyrstehuset står naturligtvis i stor gæld til den foregående bog. Nyt i forhold til den er afsnittet om flækken Augustenborg. Den skyldte sin udvikling slottets placering dér og kan i perioden 1660-1848 betegnes som et ret isoleret hofsamfund. Hovedvægten i skildringen af flækken er lagt på bygningshistorien.

Dorrit Andersen

Poul Svensson (red.): *Løjtavlen. Et sønderjysk alterskab*. (Forlaget De Unges Kunstkræds, 1983).

Med et pragtværk er altertavlen i Løjt gjort tilgængelig for et stort publikum. Altertavlen hører til blandt de mest pragtfulde fra den allersidste fase før reformationen. Med stort talent har Allan Carlsen gennemfotograferet tavlen, og i plancher kan helhed, enkeltmotiver og detaljer nu gøres til genstand for et indgående studium. Det er en af fordelene ved moderne udgivelser, at enkeltheder kan isoleres og derved gøres lettere tilgængelige. Redaktøren Poul Svensson har gjort sig meget fortjent ved sit initiativ.

En række fagfolk har sat altertavlen ind i en bred sammenhæng. Dr. Hans Valdemar Gregersen beskriver Løjt sogn i 14- og 1500-årene, ikke mindst det kirkelige tilhørsforhold til domkapitlet i Slesvig. Løjt sogn hørte til det område (det gamle Ellum Sysse), hvor plattysk sprog var ved at få fodfæste før reformationen.

Otto Norns afsnit om altertavlen i rum og lys giver en fin redegørelse for altertavlens samspil med kirkerummet og for dens funktion i løbet af kirkeåret. Elisabeth Kofod-Hansen har gennemgået altertavlens historie i bred sammenhæng, en introduktion til aldre og altertavlers placering og betydning i almindelighed for til slut at karakterisere altertavlen i Løjt.

Den egentlige detaljerede ikonografiske beskrivelse af altertavlen og dertil dens skæbne efter reformationen er forfattet af Ulla Haastrup. Det er den egentlige vejledning for den, der vil gå altertavlens budskab efter i alle enkeltheder. Ulla Haastrup betoner sammenhængen mellem passionsspillene, der foregik i kirkerne ved påsketid, og de scener der kan ses i de udskårne dele af altertavlen. Malerierne på de flader, der ses når alterskabet er luk-

ket, har også for en del motiver fra lidelseshistorien, men uden det myldrende liv der kendetegner skulpturerne. Desuden er der gruppevækkende skildringer af martyrernes lidelser.

Ulla Haastrup har fulgt arbejdsgangen på værksteder, hvor man lavede altertavler, og har påvist de forskellige forlæg, der er blevet arbejdet efter.

På ydersiden af de to alterfløje er der malede billeder af 12 hellige mænd og kvinder. Hver af dem har af Merete Geert Andersen fået en indgående beskrivelse. Legenderne om dem og deres placering i den danske middelalderlige forestillingsverden er her fastholdt.

Endelig er der til sidst et afsnit af Søren Kaspersen med titlen »Kirken som have«. Efter anmelderens skøn er det den mest spændende del af bogen. Her er altertavlen sat i sammenhæng med den bladhangsagtige dekoration af hvælvingerne i koret. Forfatteren formoder, at også skibets hvælving har haft en tilsvarende dekoration. Han gennemgår mange andre kirker med dekorationer der var domineret af bladværk. Frodig vegetation og planter hører sammen med forestillingerne om dåb og genfødsel. Med al fornøden forsigtighed fremsætter Søren Kaspersen det synspunkt, at altertavle og malerier i Løjt kirke smelter sammen til et paradisisk idealbillede. Han drager den konklusion deraf, at den sidste katolske biskop i Slesvig, Godske Ahlefeldt, og hans domkapitel ikke blot kæmpede for den katolske kirkes beståen, men også for dens genfødsel.

Troels Fink

Paul Tappe: *Det gamle Kær Herred i billeder og tekst*. (Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1982).

I 1977 udgav pastor Paul Tappe, der nu

i en lang årrække har været præst for den danske menighed i Læk, en billedbog med titlen »Det gamle Læk i billeder og tekst«. Bogen giver et fortræffeligt og alsidigt indtryk af byen i perioden fra ca. 1890 til 1920. Der er fin balance mellem billeder og tekst; bogen hæver sig over de fleste af de lokalhistoriske billedbøger, der er kommet i de senere år.

Med bogen om det gamle Kær herred har Paul Tappe udvidet sit emne til det herred, hvori Læk er hovedbyen. De samme gode egenskaber, som gjaldt for bogen om Læk, præger også dette nye værk.

Læk herred ligger umiddelbart syd for den danske grænse med Slogs herred som nabo på den danske side. Det hørte i længst forsvundne dage til Ellum syssel. Efter reformationen var dette et overgangsområde, hvad kirkesprog angik. Først i 1768 blev det definitivt forordnet, at skolesproget skulle være tysk. Det danske folkesprog holdt sig længe; det er ikke helt forsvundet endnu, men om nogle årtier må man nok regne med, at sproggrænse og landegrænse vil falde sammen.

I bogen om Kær herred behandles den »preussiske« tid fra 1864 til 1920. Med en utrolig sporsans har Paul Tappe fundet frem til et repræsentativt billedstof. Hvert sogn har fået sit afsnit, men sammenholdt viser billeder og tekst egnens sociale og kulturelle situation – begge ord taget i videste forstand – og dertil også de særlige økonomiske vilkår, som de ændrede sig ikke mindst, da banen Flensborg-Læk-Nibøl blev åbnet i 1889.

I denne periode blev det tyske element mere og mere dominerende. De danske var forknytte, og den frejdige selvhævdelse, der dengang kendtes længere nord på i Sønderjylland, fandt ikke udtryk i det gamle Kær Herred. Denne side af tilværelsen er det vanskeligt at fastholde i et billedværk;